

INLEDNING

Bakgrund

När jag var yngre och umgicks med mina romska släktingar och vänner kunde jag aldrig i min vildaste fantasi tänka mig att det som var så signifikativt och genuint romskt för mig inte behövde ha samma status för en annan rom. För det första visste jag inte ens att det fanns andra romska grupperingar än den grupp som jag själv tillhör och för det andra så var det inte ens någonting som jag gick och tänkte på. Den kultur, det språket, maten och de kläderna som jag lärt mig att älska var det signifikativt romska för mig. När jag blev lite äldre och insåg att det fanns andra romska grupperingar vars kultur, mat och kläder bestod av helt andra saker så hamnade jag i något av en identitetskris. Vilket var rätt egentligen? Det som för mig tedde som märkligt och annorlunda eller det som var normalt och naturligt? Genast började jag botanisera bland romsk litteratur och ödesskildringar och ju mer jag läste desto mer klarade blev allting. Jag insåg helt enkelt att det inte finns någon enhetlig romsk kultur eller språk utan att det mesta var en produkt utifrån vilka förutsättningar man hade, vilken land man bor i, hur länge man har varit där, vilken som har varit den dominerande religionen och så vidare. Däremot insåg jag ju mer jag läste och pratade med andra romer från olika grupperingar att det fanns några faktorer som var signifikativa och som utkristalliserade sig för oavsett vilken romsk gruppering personen tillhörde och som förenade dem trots den oerhörda komplexiteten. Trots att romerna finns spridda över hela världen så finns det faktorer anser jag som förenar dem och det är just dem jag vill belysa i denna uppsats. Det finns en vedertagen uppfattning i samhället om att folkgruppen romer är en homogen grupp och där komplexiteten är liten.

Folkgruppen romer idag utgörs av många olika grupperingar. Dessa grupper skiljer sig ifrån varandra, vissa mer andra mindre i olika avseenden som språk, levnadsmönster och traditioner. I vissa länder där många romer bor så finns det olika grupperingar av romer som själva klassar de andra grupperna som icke-romer. De olika grupperingarnas romska identitet bygger bland annat på om de är nomader eller inte, hur länge de har varit bofasta, vilka yrken de har och vilken släkt de tillhör. De olika grupperna kan beskrivas som klaner där vissa av grupperna accepterar de andra som romer medan andra grupper inte gör det. Romerna förklarar detta med att eftersom de inte har samma traditioner, levnadssätt och språk som oss så är de helt enkelt inte romer. (Johansen 1997:18)

Syfte

Mitt syfte med denna uppsats är att undersöka hur faktorerna historians betydelse, ”vi och dom” tänkandet, (romers syn på icke-romer samt romernas egen uppfattning om icke romer syn på dem) samt platsens icke betydelse har påverkat mina informanter. Samtidigt vill jag belysa hur komplexiteten inom gruppen förhåller sig och genomsyrar mina informanter. Jag vill kunna besvara på frågorna om hur mina informanter själva ser på dessa faktorer och om de har någon påverkan i deras dagliga liv.

De arbetsrubriker jag kommer att arbeta utifrån är hur historian påverkat mina informanter, på ett negativt eller positivt sätt, hur ”vi och dom” tänkandet utmärker sig samt hur ett folk utan ett eget territorium kunnat överleva.

Jag anser att det är viktigt att ha med en gedigen historisk del eftersom om det inte finns någon kunskap om det som skett tidigare så är det svårt att greppa dagens situation och hur mina informanter förhåller sig till den.

Material, metod, urval

Till den empiriska delen har jag använt mig av bland annat böcker som vi har läst under etnologi A och B-kursen för att kunna få in mitt ämne i ett större sammanhang. De övriga böckerna är direkt kopplade till romer och deras situation. Alla dessa böcker har varit till nytta men två av böckerna handlar direkt om romer. Boken ”zigenare” och Ian Hancocks del i antologin ”Ett fördrivet folk” måste jag hålla mig mer kritisk till eftersom de båda texterna som jag använt mig av anser jag är skriva till romernas fördel och är enligt mig subjektiva. Ian hancock som själv är rom har antagligen påverkats av att han själv är rom och att han då blir mer subjektiv i sitt skrivande. Jag tror att det är svårt att hålla distans till sitt skrivande om man är rom själv och skriver om sin egen grupp eftersom man kan få känslor av att behöva skydda sin grupp ännu mer på grund av de historiska aspekterna. I boken ”vi kallar dem zigenare” behandlas mest de finska romerna i Sverige vilken kan ge en missvisande bild eftersom författarna skriver om en grupp. Jag har valt att ta med den boken eftersom jag i ett tidigare skede analyserade flera böcker som behandlade samma tema från boken som jag har med i uppsatsen men ansåg att deras framställning var mest relevant och intressant och kunde appliceras till denna uppsats.

Jag har använt mig av fem intervjuer till uppsatsen som jag både illustrerar och analyserar utifrån det material som jag har från böckerna som jag använder mig av. Jag har även en deltagarobservation som jag gjorde på Romsk kulturcentrum på den internationella romadagen den 8 april.

När det gäller intervjuerna så har jag intervjuat fyra ungdomar och en äldre man för att kunna få ett bredare perspektiv om hur de anser om de faktorer som jag grundar min uppsats på. Emma är akademiker och studerar på universitet, Sebastian går i trean på gymnasiet, Janne tog studenten 2003, Yasmina som hoppade av gymnasiet samt Fredrik som är en man som tillhör övre medelåldern. Även om det inte fanns ett krav från mina informanter har jag valt att fingera namnet så att de ska kunna vara anonyma.

Alla intervjuerna har jag både spelat in på band och antecknat ner och sedan transkriberat dem. Jag har valt delar av intervjuerna för att kunna illustrera den information som jag har fått från böckerna för att kunna styrka den diskussionen. Intervjuerna är gjorda i hemmamiljö hos informanterna vilket gjorde att de kändes personliga och att informanterna fick tänka igenom svaren innan de svarade på dem.

De begränsningar jag har gjort är att jag har valt att koncentrera mig på de faktorer som jag anser är relevanta till denna uppsats som består av historisk del, ”vi och dom” tänkandet samt platsens icke betydelse. Detta har jag valt utifrån de intervjuer jag har gjort med mina informanter och sådant som jag la märke till långt innan denna uppsats tog sin nuvarande form eftersom jag tidigare har skrivit om romer. Jag har valt de viktigaste aspekterna som jag anser har utkristalliserat sig för att kunna belysa hur romerna idag ser på dessa aspekter och hur påtagliga de är för mina informanter.

Teori

Min teoretiska utgångspunkt till denna uppsats kommer att vara interaktionismen. Interaktionismen som säger att människan är en social individ samt att en människas individualitet är ett uttryck för socialitet. Här kan man helt enkelt se att samhället är en process som hela tiden aktualiseras. (Månsson 2007:151-152) Till denna uppsats kan interaktionismen särskilt belysas inom det som uppfattas och anses som avvikande beteende

samt stämplingsteorin. Stämplingsteorin handlar kortfattat om att genom att definiera en person som avvikare så blir han eller hon det. En människa är i grund och botten inte en avvikare från början men om hon eller han låter sig påverkas av andra människors uppfattning om sig själv och faller för trycker så blir personen en avvikare. Att vara avvikare är ingen egenskap som en människa går runt och bär på utan det är svaret på en relationell process. Den som anser vara avvikare skiljer sig alltid från någonting som anser vara det etablerade och normala. De avvikelser en person kan bära på kan endast förstås där det finns en relation där vissa människor har makt varav de personerna stämplar människor med ett beteende som avvikande. Däremot är det viktigt att poängtera att en avvikande person inte bara är bunden till vissa handlingar som anses vara avvikande. Det centrala är att personen successivt börjar se sig själv som en människa med ett beteende som inte anses vara normalt. Många människor som anses vara avvikande har en positiv självbild och ser inte det som ett hinder att de bär på någonting som av samhället anses vara ett stigma. Just avvikelserna kan fungera i positiv bemärkelse i grupper som anses vara avvikande och den behöver inte ha en negativ betong hos grupperna själva. I samhällen måste det finnas avvikare för att kunna påvisa det som av samhället anses vara det normala och etablerade. (Månsson 2007:172–175)

Denna teori är användbar i min uppsats eftersom det finns en vedertagen uppfattning om att romer är en avvikande grupp i samhället som alltid befunnit sig i samhällets periferi. Däremot är denna avvikelse i många fall kopplad till en positiv självbild som präglar romerna och som har gjort att de kunnat överleva motgångar och misär. Genom denna teori vill jag belysa i arbetet om hur romerna har kunnat överleva och vilken uppfattning de har om olika faktorer och som präglat dem som individer idag.

Källkritik och reflexivitet

Eftersom romer består av flera olika grupperingar inom den stora gruppen som kallar sig för romer har jag försökt att ge en så bred bild som möjligt genom att de intervjuar personer som tillhör fyra olika romska grupperingar. Två av dem är svenska romer, Fredrik och Janne, Emma är polsk rom, Sebastian är finsk rom och Yasmina är spansk rom. Jag hade velat använda mig av fler informanter för att kunna täcka upp en så bred bild som möjligt men på grund av tid- och utrymmesskäl valde jag att koncentrera mig på de fyra informanternas åsikter och tankar. Självklart är jag medveten om att även om jag försöker få en så samlad

bild som möjligt är det svårt eftersom romerna inte är en homogen grupp och att det finns komplexitet inom gruppen. Detta är någonting som jag märkte mer i efterhand.

Eftersom alla mina informanter vet om att jag själv är rom tror jag att jag fick ett lite annat svar av dem än om personen som intervjuade dem inte skulle vara rom. Detta tror jag på grund av att det finns romer som har ett misstroende mot samhället i stort och majoritetsbefolkningen och trots att det inte är lika påtagligt idag som var det förr så finns det kvar och kan yttra sig i olika situationer.

Eftersom jag är rom själv är jag medveten om att det har påverkat studiens resultat, även om jag har försökt så gott jag kan att både vara självkritisk, reflexiv och försök ställa frågor till mina informanter där min egen roll som rom inte blir påtaglig.

Genom att studera andra så studerar man även sig själv. Genom att man tar reda på och undersöker exempelvis viktiga företeelser så undersöker man på ett annat plan även sig själv. Det är en ömsesidig samverkan som äger rum. Det är helt enkelt svårt att utesluta sig egen roll som forskare i undersökningar och möjligheten att göra så neutrala framställningar som möjligt. Eftersom självreflexivitet handlar om att vara medveten om det egna tänkande så kan det ställa till problem. (Ehn, Klein 2007:10–11) Det är även svårt att se sina informanter som helt neutrala eftersom under arbetets gång och genom de intervjuer som görs uppstår en relation till dem. (Ehn, Klein 2007:30)

Viktigt begrepp

Ett begrepp som jag har använt flitigt under denna uppsats är ”vi och dom” tänkandet. Med detta begrepp avser jag det som Stefan Johnsson skriver i sin bok ”Amerikanska kulturkrig och europeisk rasism” om hur synen är på de andra och hur den präglar människors tänkande att vara över människor och där det finns en bild av att ju mörkare en människa är desto längre ner rent hierarkiskt är den personen den vita västerländska mannen.

Disposition

Detta arbete har tre teman som jag utgår ifrån. Det första tema som jag utgår ifrån är historians betydelse för att ge bakgrund och läsaren en historisk bakgrund för att kunna sätta

sig in i ämnet bättre. Andra arbetsrubriken är ”vi och dom” tänkandet. Här avser jag både detta tänkande bland romer gentemot majoritetsbefolkningen samt majoritetsbefolkningen gentemot romer. den tredje och sista arbetsrubriken är platsens icke-betydelse som handlar om hur plats egentligen inte behöver ha någon större betydelse för vissa grupperingar.

HISTORIANS BETYDELSE

Detta kapitel handlar om historians betydelse och hur mina informanter förhåller sig till de historiska aspekterna som romerna har varit med om sedan de invandrade till Europa. Det handlar även om vilka bakomliggande faktorer som har gjort att romerna kunnat överleva som grupp.

Romerna var Europas första ”svarta”. Föreställningen om att personer med mörk hud befann sig längst ner hierarkiskt gentemot ljushyade människor var etablerad redan under medeltiden. Bevis på detta finns i bland annan litteratur och folksägnar. Redan i de första skrifterna om romer i Europa anspelades det mycket om deras mörka hudfärg. I Lubeck 1417, skrev munken Cornerius att romerna hade motbjudande ansikten och att de var mörka som tatarerna. Människor i Europa visste inte deras ursprung utan trodde att de var etiopier, ismaeliter, egyptier eller tatarer och hänvisade hela tiden till deras mörka hudfärg. Denna okunskap som fanns om dem spädde på fördomar hos omgivningen som ledde bland annat till olika spekulationer, feltolkningar och missförstånd som i sin tur fördes vidare generationerna emellan. Relativt snabbt blev romerna ett slags andraklassens medborgare som betraktades som en pariasgrupp i samhällets periferi. En av orsakerna var att det inte fanns plats för gruppen i samhället eftersom jorden var uppdelad samt att de olika hantverkarskråna vaktade sina territorier mot personer som kunde vara konkurrenter. I stor utsträckning var romerna hantverkare under denna tid. Däremot fanns det de som lyckades spränga barriärerna, slå sig ner och ha hantverkaryrket som heltidssysselsättning i Europa. Av dessa var det många som blev assimilerade med landets befolkning trots att det fanns en ovilja att gifta sig utanför den romska gruppen. Medan vissa blev bofasta och assimilerade fanns det de som fortsatte som vandring i Europa, ofta i stora grupper. Dessa kringflackande människor var uppseendeväckande och deras utseenden och livsföring satte skräck hos den bofasta befolkningen i oavsett vilket land de än kom till. Relativt omgående började myndigheter i respektive länder sätta upp restriktioner mot grupperingen som bland annat innefattade stränga lagar, men dessa lagar var inte endast riktade mot romerna utan även till andra kringflackande människor som fanns i Europa under medeltiden.

Relativt omgående blev romerna ett hett villebråd för myndigheterna och för de olika ländernas majoritetsbefolkning. Om en icke-rom fick syn på en rom kunde denna strafflöst döda den romska personen utan konsekvenser eller efterföljder. Här spelade även kyrkan in en stor roll och var med om att sätta upp stränga restriktioner mot gruppen. Prästerna såg inte

med blida ögon att de hade fört in bland annat spådomskonsten till de olika europeiska länderna. De var helt enkelt rädda över att romerna skulle sprida hednisk livsföring på den övriga befolkningen. I exempelvis de rumänsktalande områdena i Östeuropa förslavades romerna redan i slutet av 1300-talet. I Moldavien 1498 lät olika romska grupper själva gå med på att bli förslavade för att undankomma den rådande hungersnöden. Detta livegenskap som dessa romer levde i upphörde inte förrän i mitten av 1800-talet (Nordström, 1991:17-20)

I många fall går etnicitet och myter hand i hand. Olika etniska gemenskaper är samhörigheter där medlemmarna hävdar att de har en historia som är gemensam, det vill säga de har en ursprungsmyt som förenar dem. Genom denna myt så får gruppen en kollektiv känsla som innebär vi-känsla inom gruppen och exkludering utåt. Detta skapar ett system av identitetskategorier som är uteslutande men även ömsesidiga. Dessa myter som existerar kan enkelt fungera som rent rasistiska och uteslutande. (Hylland Eriksen, 1996: 66-67) Denna gemenskap kan fungera som en slags trygghet i svåra situationer. Den erinran människor kan göra om de långa resor som de varit tvungna att göra och känslan av att ha varit med om att bygga upp något unikt är någonting som finns hos varje större grupp som tvingats förflytta sig eller göra större landsförflyttningar. Detta är någonting som skapar ett kulturarv att förhålla sig till. De olika generationernas syn på detta kan te sig på olika sätt. (Raphael, Herberich Marx, År: 28)

För Sebastian 20år, är detta någonting som präglar honom i stor utsträckning men det är även någonting som gör honom väldigt stolt.

”Man har en mycket gammal kultur och historia bakom sig. En historia som består av mycket hårda tider och motgångar. Vi romer har klarat oss genom alla tider och det är någonting som gör mig stark. Jag vet att jag inte kan ge upp. Om mina förfäder hade gett upp skulle jag inte ens finnas här idag. Jag går i skolan och jag kämpar. Min kultur är någonting jag är väldigt stolt över och jag visar upp den till folk också. Jag tar helt enkelt de goda sidorna från min kultur. De dåliga sidorna kan komma fram vid olika tillfällen. Hatet finns i själen, man vet vad ens förfäder har varit med om. Det är också därför jag tror att så många blir aggressiva lätt för att det ligger så nära till hands. Det är djupt rotat men många är så klart jättebra människor.” (Sebastian 080503)

Fredrik som är i övre medelåldern anser däremot att det har skett mycket inom den romska gemenskapen sedan han var ung. Att de historiska aspekterna inte är lika viktiga helt enkelt.

”Tidigare var gemenskapen hos gruppen ännu större. Integrationen har självklart både för- och nackdelar. Genom att man inte hade tillgång till lägenheter tidigare så bodde man i läger. Då var gemenskapen mycket större. Man såg där till efter andras barn. Man tog ett annat barn i örat om han eller hon gjorde någonting fel och ingen av föräldrarna sa någonting eftersom de visste att det man gjorde var rätt. Skulle man exempelvis behöva göra en affär man hade fått nys om så gick man in i lägret och sa att jag har en affär på gång men jag har inga pengar att lösa detta. Då samlade man pengar för att kunna lösa detta och när affären sedan var avslutad och man fått tillbaka pengarna så gav man tillbaka dem till den man hade lånat av och man gjorde även en liten fest som tack för hjälpen. Här kan man säga att gemenskapen var mycket större. Medan idag när man har flyttat in i lägenheter så är det inte lika stor. Det kan gå flera veckor med att syskon inte ens pratar med varandra. Då kan man säga att man har tappat gemenskapen” (Fredrik 080429)

Här pekar Sebastian och Fredrik på olika faktorer som har gjort att gemenskapen i gruppen har kunnat bestå och vad som har förändrats. Sebastian som från en början kan anses vara lite konservativ ger en bild av de motgångar som romerna har varit med om och fortfarande är med om och präglar dem till de individer de är idag samtidigt som han menar att det finns en känsla och en stolthet som visar att romer ska måste vara stolta eftersom de kunnat överleva genom svåra tider. Trots att Sebastian är ung kan han ge ett konservativt intryck när han berättar om det hat som finns bland många romer. Men detta behöver inte vara signifikativt för endast romer utan detta fungerar som en slags trygghet för exempelvis minoriteter under svåra perioder och som kan göra att förtryckta grupper kan överleva och ha kvar sin stolthet. Att utesluta människor som inte är romer kan i detta fall bli vanligt och här blir ”vi och dom” tänkandet speciellt påtagligt eftersom man då anser att de andra som inte är romer är så totalt främmande och annorlunda mot en själv vilket gör att barriärerna kan fortsätta att existera.

Fredrik däremot menar på att gemenskapen inom den romska gruppen har förändrats sedan romerna började flytta in i lägenheter. Detta kan ses som en naturlig del då romerna har fått andra livsvillkor och andra förutsättningar än de hade tidigare. Men att som rom själv och levt inom en stor gemenskap som enligt en själv splittras kan kännas vemodigt eftersom det är just denna gemenskap som gjort att gruppen kunnat överleva. Samtidigt måste man vara konsekvent och inse kulturen är någonting som ständigt aktualiseras och unga romer idag, behöver inte alls se på gemenskapen på samma sätt som de romer som tidigare bodde tätt inpå varandra och där möjligheten att påverka varandras liv och familjer var betydligt större. På grund av att det finns en stor komplexitet inom gruppen så är synen på gemenskapen en definitionsfråga.

När det gäller synen på historians betydelse inom den romska gruppen så är det en komplex fråga som innehåller många aspekter. Allt grundar sig på vem man frågar. Kontentan av det så kan man säga att i min undersökning så beror det på hur personen ser på sig själv och sin romska identitet. Men vad som är gemensamt är att historien har haft en påverkan på de informanter som kommer till tals i denna del samtidigt som ett visst vemod utmärker sig då det finns en känsla av att gemenskapen som är en stor del av historien har till en viss del vittrat bort.

”VI OCH DOM” TÄNKANDE

Detta kapitel handlar om hur ”vi och dom” tänkandet utmärker sig på, inte endast romer gentemot majoritetsbefolkningen utan även hur de informanter som jag tar upp i denna del själva upplever att majoritetsbefolkningen ser på dem. Kapitlet handlar även om vilka faktorer som har bidragit till detta tänkande och hur de informanter som blir citerade i denna del ser på det.

I olika sagor som sprids genom bland annat antropologi och historia men även andra discipliner görs en begreppsbestämning mellan det som för oss är välbekant och normalt gentemot det som är främmande och annorlunda och mellan den egna gruppen samt de andra. Genom denna uppdelning kan även de olika berättelserna skilja ut världen och den mänskliga populationen i en hierarkisk skala utifrån det som är gott och ont. I de flesta fall blir det man själv representerar sett som det goda och det som är ont får vara något som är signifikativt med det som betraktas som främmande och annorlunda. På grund av denna uppdelning så finns det även överhängande faror mot det goda som är ens egen existens. Detta hot som funnits under långa tider och finns dokumenterat ibland annat gamla skrifter då vi möter det som betraktas som främlingen som tillhör en annan stam, exempelvis barbaren som för oss talar ett språk som är obegripligt och dennes seder som vi inte alls förstår oss på. (Jonsson, 1993:43)

Detta ”vi och dom” tänkande är någonting som kan appliceras på romerna. Som det framkommer så har de under flera hundra år blivit föremål för samhällets förtryck och påpassning men här kan man se att vi:et står för romerna och ”dom:et” står för den övriga majoritetsbefolkningen. Dessa situationer och denna sortens behandling romerna har fått utså kan göra att utsatta grupper blir ännu starkare och ännu mer ”egna” och sammanslutna även om komplexiteten inom gruppen kan variera. Men detta ”vi och dom” tänkande utifrån majoritetsbefolkningen håll existerar fortfarande enligt mina informanter och blir synliggjord

i olika vardagliga situationer som inte går att undvika. Det kan handla ifrån allt om att gå till affären eller besöka läkaren.

Emma är en romsk akademiker i 20-års åldern som anser majoritetsbefolkningens syn på romer fortfarande är mörk och präglas av fördomar

”Det här är någonting som blir speciellt påtagligt när man är ute i samhället, exempelvis skolan, försäkringskassan och hos myndigheter. Man får inte samma behandling som andra, man är en stereotyp för myndigheterna och då blir man sedd som endast romer och som en homogen grupp. Det finns så mycket mellan oss och icke-romer. De anser att vi är så annorlunda, att vi skiljer oss åt så pass mycket och har en stark kultur. Man får direkt blickar och de börjar tissa och tassla fast de låtsas som att de inte ser oss. ”

Men att romers syn på icke-romer skulle vara annorlunda tror hon inte det är någon skillnad på rent generationsmässigt.

”Detta tänkande har funnits hos oss sedan Indien och finns kvar men det beror mycket på ens egen personlighet. Äldre kan vara mindre konservativa än yngre och yngre kan vara mer konservativa än äldre. Vissa yngre vill ha mer moral, trygghet och kunna ta hand om varandra medan andra hälften vill vara mer moderna och det är detta som skapar konflikter inom de olika grupperna. Men när det kommer till kritan tror jag inte att det spelar någon roll vilken generation man tillhör när det gäller synen på icke-romer. Det är denna syn som har gjort att vi har kunnat överleva som grupp.” (Emma 080502)

Janne är en rom i 20-års åldern som anser att ”vi och dom” tänkandet blir som starkast då romerna blir behandlade på ett dåligt sätt, exempelvis inte får samma rättigheter som en svensk skulle få.

”Då blir det mycket ”vi och dom” känsla. Men idag finns det lite skillnad rent generationsmässigt. Den äldre generationen vill ofta bara umgås bland andra romer eftersom de känner sig mer hemma med dem medan det säkert finns unga romer som också tänker så. Men eftersom unga romer har kommit ut i samhället på ett helt annat sätt exempelvis genom att de har börjat jobba så är inte ”vi och dom” tänkandet lika utpräglat längre” (Janne 080428)

Sebastian anser att "vi och dom" tänkandet blir mest utpräglat under dåliga perioder i ens liv och att det är då överlevnadsinstinkten kommer fram mer.

"Man har liksom i sig att inte ge upp. Detta sitter i själen och är någonting som har förts vidare från generation till generation. Man är medveten om att romerna har kunnat överleva trots svåra tider i samhället även om man har varit en hatad minoritet så har man kämpat. Därför är romer mer starka i motgångar än den övriga befolkningen anser jag. Romerna kan leva under svåra förhållanden men ändå har de kvar sin stolthet. Exempelvis många av romerna som bor i Öststaterna har det väldigt svårt och det finns de som bor på soptippar men de har ändå sin stolthet kvar och de ger inte upp. De visar att det är äkta romskt att inte ge upp oavsett hur dåliga förhållanden man än lever i. Det är just i dessa situationer "vi och dom" tänkandet blir som starkast för alla romer, tror jag, det är i alla fall så som jag känner" (Sebastian 080503)

Trots att mina informanternas svar om synen på "vi och dom" tänkandet skiljer sig så finns det ändå en röd tråd i deras svar. Gemenskapen och synen på icke-romerna som "dom" blir särskilt påtagligt i dåliga situationer och då de känner sig hotade på något sätt. Men vad som är viktigt att belysa är att trots att de ovannämnda informanterna tillhör samma generation så finns det de som är mer konservativa och andra som är mindre konservativa. Janne som anser att "vi och dom" tänkandet blir särskilt påtagligt då romerna inte får samma rättigheter som majoritetsbefolkningen medan Sebastian drar paralleller med hur det är för romerna i Östeuropa. Detta "vi" tänkande som fortfarande existerar från romernas sida behöver inte i alla fall vara någonting som är negativt. Med tanke på den behandling som de har fått utså kan den i vissa avseendet betraktas som positiv eftersom det är just denna syn som har gjort att gruppen har kunnat överleva genom svåra tider. Samtidigt måste man vara konsekvent och inse att denna syn som Janne påtalar kan ha fått den äldre generationen att bli mer slutna inom den egna romska gruppen. Det viktiga är att ha i åtanke att romernas livsvillkor förändrats dramatiskt sedan de invandrade till Europa och eftersom kultur och identitet är någonting som ständigt aktualiseras så kanske det inte är så konstigt att det finns en generationsskillnad i denna fråga.

Trots allt romerna har fått utstå får man inte glömma bort att det finns en okunskap romer gentemot icke-romer och icke-romer gentemot romer som är ömsesidig och fördomarna och

de förutfattade meningarna finns både finns från båda hållen. Bland romer finns det föreställningar om att icke-romer exempelvis talar om sådant som romer anser vara högst privat helt öppet och fritt som exempelvis toalettbesök. Det finns även föreställningar om att icke-romer sover med sina husdjur i samma sängar och att de låter husdjuren äta från samma kärl som de själva. Det intressanta i detta är att även dessa fördomar är ömsesidiga. Likadana fördomar finns om romer. (Ian Hancock 2004: 92)

Yasmina som även hon är 20 år stöter på fördomar både hos den egna romska gruppen och bland majoritetsbefolkningen. Hon anser att fördomarna är ömsesidiga och tror att de är svåra att tvätta bort eftersom det finns en så stor barriär mellan romerna och majoritetsbefolkningen

”Okej, vi alla människor har fördomar, inte bara vi romer mot svenskar utan även svenskar har mycket fördomar mot oss romer. Men på någon sätt har man lärt sig att leva med det. Eftersom jag är uppvuxen inom den romska kulturen och har traditionerna i mig så tycker jag att det som svenskar kan göra är jättekonstigt, typ svära framför sina föräldrar, sådant skulle jag aldrig kunna tänka mig att göra. Jag brukar säga att alla svenskar är snåla och blyga eftersom typ alla svenskar jag har umgått med har varit det så för mig är det ingen fördom utan bara verkligheten. Men det är klart att jag förstår att inte alla svenskar är det, bara de jag har träffat och därför utgår jag min verklighet från det. Men det är nog likadant med svenskar också, de har mött romer som exempelvis är kriminella och kanske står på gatan och tigger och ja, då tror de helt plötsligt att alla romer är likadana. Jag tror att dessa fördomar är sådant som har funnits kvar under långa tider så jag tror inte att man kan få bort dem bara så där hux flux, jag tror faktiskt att man aldrig kan få bort dem om jag ska vara ärlig.” (Yasmina 080502)

Som Yasmina säger så är fördomarna från både romernas sida och majoritetsbefolkningens sida ömsesidiga. Yasmina använder ”svenskar” istället för ”majoritetsbefolkningen” under hela intervjun. Detta tror jag beror på att eftersom hon är född här och uppvuxen inom den romska kulturen så ser hon alla som inte är romer som ”svenskar” i Sverige. Här blir ”vi och dom” tänkandet påtagligt. ”Vi” romer mot ”dom” svenskarna trots att ”svensken” kan vara en invandrad person som själv inte känner sig som ”svensk”. Här kan man även se hur fördomarna har kunnat gro. Jag tror att det dels kan bero på egna upplevelser som Yasmina pratar om att hon har haft av svenskar som snåla och blyga men att hon även inom den romska gemenskapen har blivit påverkad av fördomar som andra romer har haft om svenskar trots att hon själv inte behöver ha någon egen erfarenhet av det. Denna negativa syn på icke-romer kan då överföras från generation till generation och avståndet mellan romerna och majoritetsbefolkningen kan bli ännu mer påtaglig genom denna syn och låter denna syn på icke-romer överföras från generation till generation. Samma tankemönster tror jag kan även appliceras på

majoritetsbefolkningen som Yasmina nämner. Personer som är icke-romer kan ha dålig erfarenhet av romer trots att de kanske endast har mött några få och låter då hela sin uppfattning om den romska befolkningen bli präglad av fördomar och förutfattade meningar. Denna syn kan även bli påförd deras barn och barnbarn och här blir det genast en ond cirkel från både romernas och majoritetsbefolkningens sida svår att bryta.

Om kultur ska ses som en process så innebär det att den även innehåller motsägelser. Många gånger ser man den egna kulturen som någonting som är föränderligt och sammansatt medan de andras kulturer är statiska och entydiga. Självklart så uppfattar man kulturen på olika sätt beroende på vilken tid det handlar om. Den kultur som man själv tillhör och som är en självklarhet för en är någonting som är omedelbar och pågår i nuet samt framstår som någonting som existerar just nu. Detta kan samtidigt vara motsägelsefullt. Då den egna kulturen är på ett tidsligt eller rumsligt avstånd så minskar den kulturbeskrivning som innehåller både komplexitet samt processuella karaktärer. Kultur kan både vara på individnivå och gruppnivå. En person kan i många fall bli inordnad utifrån vilken kultur han eller hon tillhör eller i vissa fall få representera den kulturen som andra anser att personen ifråga hör hemma i. (Öhlander, 2005:16-19)

”Jag har aldrig varit stämplad för att jag är rom. Jag har på något sätt smält in med de andra ”svenssonbarnen” i skolan om man säger så. När folk har frågat vart jag är ifrån har jag alltid sagt att jag är rom för många säger inte det. Dom har väl inte riktigt uppfattat mig som en rom eftersom jag inte stämmer överrens med den bilden de har av romer” (Janne 080428)

Men Emma är däremot av en annan åsikt att i skolan blev hon behandlad på ett annat sätt än de andra barnen på grund av att hon är i rom.

” I skolan skällde de ut mig många gånger och kastade glåpor efter mig. Om jag var bättre än dem i skolan så blev de väldigt avundsjuka och de trodde inte att en rom kunde vara bättre än dem. De vill att man ska vara dem underordnad.” (Emma 080502)

I Jannes och Emmas erfarenhet från skolan vittnar om att romer inte behöver bli dåligt behandlade i skolan endast för att de är romer. Janne som tror att han inte blir uppfattad som rom eftersom att det finns en etablerad bild av hur en rom ska vara och se ut. Detta kan bero på att han aldrig gjort en stor sak av att han är rom eller så har han haft bra skolkamrater. Emma däremot har dålig erfarenhet från skolan eftersom även hon inte uppfyllde de fördomar och förutfattade meningar om att romer inte går i skolan. Här fanns det även avundsjuka inblandat då de andra inte trodde att en romsk elev kunde vara bättre än de själva. Men detta behöver inte vara specifikt endast för romer utan kan appliceras anser jag på vilken minoritetsgrupp som helst eftersom det alltid finns en rådande norm som

minoritetsgrupperna i många fall förväntas att följa. Eftersom kulturen kan både vara på individ- och gruppnivå så speglar Janne och Emmas förklaringar om vad de har upplevt i skolan. Emma blir sedd som den underordnade romen medan Janne inte stämmer överens med den bilden som finns om romer och detta tror jag kan skapa ambivalens. Här kan man även se att Emma blir inordnad utifrån sin romska kultur samtidigt som hon utmanade gränserna genom att vara duktigare än de övriga eleverna. Hon förväntades vara representant för den romska kulturen.

Kultur är kopplat till kollektiva och individuella särintressen. Dessa kan handla om att känna obehagskänslor inför möten av kulturellt slag. Däremot har det skett en värdeförändring då det gäller i sätten att se och bruka kultur. Tidigare var kultur någonting som endast var kopplat med någonting positivt, ett honnörsord med endast positivt innehåll som tydde på ömsesidig förståelse. Idag däremot brukas ordet kultur ofta i situationer som kan vara konfliktfyllda, bestå av obehag och situationer där missförstånd är inblandat. Man kan helt enkelt säga att det handlar om olika konflikter och kulturkrockar mellan olika civilisationer. (Öhlander, 2005:25)

Ett exempel på detta är romernas sätt att hantera interna och externa kriser. Vid exempelvis sjukdomsfall där någon äldre släkting akut har hamnat på sjukhus och man tror att denna person är sjukare än vad han kanske i verkligheten är så uppstår en situation som enligt majoritetsbefolkningen kan anses vara psykotisk och stötande.

” Bland annat på sjukhus tänker man Ohh nu kommer det så många romer hit och säger att hela sjukhuset kommer att fylls av romer. När jag har haft seminarier på sjukhus har jag låtit dem förstå att detta är någonting som förekommer bland romer och som ni, majoritetsbefolkningen, har tagit efter. Detta som ni ser nu och alla människor som kommer, det är vår krisgrupp. Denna krisgrupp har vi haft i flera hundra år. Ni fick er första krisgrupp när Estonia sjönk. Denna krisgrupp har vi på sjukhuset för att någon är sjuk. Tanken är att vi inte kan hjälpa den sjuka, det överlåter vi till läkarna men de som är närmast, exempelvis föräldrarna eller frun är vi där för att stötta så att de ska klara av krisen som är på gång. (Fredrik 080429)

Här kan man se att dessa typer av möten präglas av obehag och missförstånd från både romernas och majoritetsbefolkningens håll. Denna krisgrupp som romerna har haft under flera hundra år och som har varit till stor hjälp under svåra perioder är en integrerad del i många romers liv. Fredrik menar att den första svenska krisgruppen uppstod då Estonia sjönk och bland majoritetsbefolkningen kan den uppfattas som neutral och sansad medan den romska krisgruppen kan uppfattas som stötande och annorlunda på grund av att läkarna kanske tror att de måste behandla den romska krisgruppen på ett annorlunda sätt än den svenska, detta kan i sig skapa motsättningar. Även i detta fall blir ”vi och dom”

tänkandet synligt både från romernas och majoritetsbefolkningens sida. Även om romer och majoritetsbefolkningen inte tillhör olika civilisationer kan man märka att kulturkrockarna blir speciellt påtagliga i exempelvis det som Fredrik berättar om den romska krisgruppen.

Olika etniska grupperingar definieras utifrån de förhållanden som de har till andra grupper. Detta blir speciellt framträdande genom att det finns gränser och i detta fall är gränsen själv en social produkt som kan vara av varierande betydelse. Detta kan även förhålla sig på olika sätt utifrån vilken tid man pratar om. Både de olika formerna som finns för social organisation och gruppens egen kultur kan förändra sig utan att den gräns som är etnisk behöver försvinna. Det finns fall då olika grupper kan på ett kulturellt sätt bli mer nära varandra samtidigt som gränserna kan bli mer påtagliga. Etniska gränser kan även vara gränser som är sociala, däremot är det ingen nödvändighet att de behöver vara territoriella. Etnisk gräns som begrepp handlar om det förhållande olika etniska grupperingar har till varandra. Den gräns som påtalas är osynlig men fungerar ändå som en skiljelinje mellan dem. I vanliga fall är gränsen även dubbelsidig, de båda grupperna i ett läge åtskiljer sin identitet samt egenart i förhållande till den andra. Ett exempel på detta är då etnicitet endast fungerar som någonting kategoriserande där man tillskriver andra människor olika egenskaper samt klassificerar dem. (Hylland Eriksen, 1993:51-57)

Det finns ett samband som är nära mellan sociala omständigheter och identiteter. Olika identiteter som människor bär på kan förändras vartefter att även samhället förändras och de behöver inte i alla fall vara så oföränderliga och privata som många gånger vill påstå. Det system som finns för social klassifikation, exklusions samt inklusionsprocesser bidrar i de flesta fall till ordning. Både identiteter och sociala gemenskaper är exklusiva genom att vem som helst inte kan ta del av dem. Kollektiv och enskilda grupper organiseras alltid i relation till någonting annat. Exempelvis så måste en identitet som är europeisk i de flesta fall kontrastera mot en identitet som kan vara alltifrån muslimsk till arabisk identitet. Allt grundar sig på den sociala situationen som man befinner sig i. (Hylland Eriksen, 1993: 81-82)

” Jag tycker att alla människor är lika mycket värda men ändå finns det en skillnad mellan oss och de som inte är romer. Det beror så klart på vilken situation man tänker på men det finns liksom en gräns mellan oss och svenskarna och jag tycker att denna gräns är bra på ett sätt och dåligt på ett annat. Den är bra för att gruppen kan överleva men dåligt eftersom kan kanske inte kommer svenskarna så jättenära men det är inte så att jag går och tänker på det så jättemycket. Det är bara så. Jag tror faktiskt att det är så för många romer men om jag tar min egen grupp som exempel så har vi ju varit i Sverige länge så är jag ju inte svensk för det och även om det har hänt mycket så finns det ju fortfarande kvar mycket av den gamla kulturen som jag kan känna är utmärkande

för oavsett vilken romsk grupp man än pratar med som liksom markerar avståndet med svenskar och jag tycker det är bra. Vi måste ju vara stolta för att vi är romer” (Yasmina 080502)

Det Yasmina berättar om visar att det finns exkluderingsprocess som är bra och behövs enligt henne för att kunna markera avståndet mellan romerna och majoritetsbefolkningen. Genom hennes inställning blir detta speciellt tydligt samtidigt som hon är noggrann med att poängtera att alla människor är lika mycket värda. Detta synsätt behöver inte vara specifikt endast för den romska gruppen utan kan även finnas bland andra minoritetsgrupper som har varit tvungna att sätta upp strategier och barriärer för att kunna överleva. Självklart kan inte Yasminas syn på detta vara någonting som alla romer håller med om eftersom det finns komplexitet inom gruppen och att man kan få olika svar på frågan utifrån vem som tillfrågas, vilken generation personen tillhör, vilka erfarenheter personer har av samhället. Detta tror jag till stor del är situationsbetingat.

Den internationella romerdagen firades den 8 april bland annat på romsk kulturcenter i Gubbängen i Stockholm. Firandet hade samlat både romer, unga och gamla, från flera olika romska grupperingar till icke-romer. Här blev det tydligt att de barriärer som kan finnas mellan de olika romska grupperna löstes upp och oavsett om det var romer från Sverige eller från andra länder blev de sedda som ett och samma folk. Firandet avrundades med romsk mat och dans och stämningen var uppsluppen. Här kunde jag se att den romska gemenskapen var stor och det fanns en känsla av stolthet som briserade i luften. Här var alla romer för att fira sin egen dag och några tecken på motstridigheter fanns inte.

I detta kapitel kan man se hur ”vi och dom” tänkandet utmärker sig och i vilka situationer de blir som mest påtagliga. Som i föregående kapitel så skiljer sig informanternas upplevelser och utmärker sig på olika sätt. Allt är situationsbetingat. Kontentan är att beroende på vem man frågar så får man olika svar. Men vad som är gemensamt är att de informanter som är med i denna del förhåller sig på ett eget sätt till ”vi och dom” tänkandet utifrån vilken situation eller omständighet som det handlar om.

PLATSENS ICKE-BETYDELSE

Detta kapitel handlar om hur romerna som är en grupp utan ett egen territorium har kunnat överleva och deras förhållningssätt till det. Den handlar även om hur den mytiska gemenskapen kan präglade människors liv trots att de själva aldrig själv har vandrat men hur vetskapen om att deras förfäder har gjort det präglar dem idag.

Olika myter som finns om det förflutna är ofta någonting som är förknippat till den enskilda personens identitetskänsla. Man brukar säga att den kunskapen som finns om historien och det som har skett för generationer sedan ger identitet åt människor. En människas personliga identitet är kopplat till minnen eller en personlig biografi personen bär på. Alla människor har ett förflutet som de måste förhålla sig till och för att de ska kunna existera. Detta gör att även de föreställda gemenskaperna som finns måste fungera på ett mycket djupare emotionellt plan. Detta är nödvändigt för att människor ska kunna ha en grundteori och en tanke som de stödjer sig på. Om det inte finns ett förflutet så måste det skapas. (Hylland Eriksen, 1996: 51-52)

De gemenskaper som är mytiska har oftast aspekter som både är objektiva och subjektiva. Detta gäller även på ett individuellt plan. Den enskilda personens tillhörighet är resultatet av egna aktiva val men även förutbestämt av egenskaper som är objektiva. Den nivå av jaget som är självreflekterande är den där personen har möjlighet att ställa sig olika typer av frågor som oftast handlar om identitet. Exempelvis frågor där personen undrar om vem han eller hon egentligen är, vilken grupp tillhör jag och varför personen väljer att leva i en gemenskap istället för en annan. Dessa exempel tillhör den nivå som är subjektiv. Den nivå som är mer hårdprogrammerad består mer av erfarenheter. Av dessa är det många som blivit ett så kallat kroppsligt habitus som finns i både handlingar och tanke och som är mycket svåra att kunna välja bort. Detta ligger på det objektiva planet. Alla människor bär på ett stort förråd av latenta identifikationsmöjligheter. Denna identifikation är någonting som fortgår i relationer av olika slag, det vill säga då det finns någonting annat som den kan jämföras med, exempelvis den andre. Den kollektiva tillhörighetskänslan, det vill säga den som är situationell, är någonting som förändras från olika situationer. (Hylland Eriksen, 1996:53)

För Yasmina är hennes romska identitet en stor del av hennes liv och det är någonting hon är väldigt stolt över. När någon frågar om vart hon härstammar ifrån säger hon alltid att hon är rom född i Sverige. Hon skulle aldrig i sitt liv kunna tänka sig att bara säga att hon är svensk eftersom det romska präglar så stor del av hennes tillvaro, inte bara hennes tankar utan även hennes tillvaro. Även om hon inte kan sätta fingret på vad hon anser vara det viktigaste för sin romska identitet så är det en stor del av henne.

” Jag skulle ju inte liksom bara kunna överge det romska eftersom det är en så stor del av mig. När jag var lite yngre undrade jag ofta om vem jag var, hur mitt liv hade varit om jag inte var rom men jag hade svårt att föreställa mig hur det skulle vara eftersom jag inte kunde jämföra med någonting annat. Klart att jag har haft andra förutsättningar och möjligheter än vad mina föräldrar, mor- och farföräldrar har haft och när jag var liten fick jag alltid höra berättelser om hur romerna hade vandrat genom jorden och jag kände mig stolt redan då. Genom att jag fick höra hur mina gamla släktingar hade

vandrat och allt de fick utstå så kände jag en stolthet i ryggraden även om det är för väldigt länge sen. Den uppväxten och liv jag har nu är inget jag bara skulle kunna överge eftersom det är en så stor del av mitt liv. Men det är klart, jag väljer ju själv hur jag ska leva men jag kan inte tänka mig att leva som en ”Svensson” eftersom den tanken är så främmande för mig. Jag har ju inget emot svenskar eller så, men nej, så skulle jag absolut inte kunna tänka mig att leva.” (Yasmina 080502)

När jag frågar Yasmina om vad det typiska svenska är för henne så kan hon inte riktigt svara på det utan för henne handlar det om ett sätt att leva.

” Min familj består inte bara av min mamma, pappa och mina syskon utan min familj är hela min släkt. Svenska familjer är ofta små men släktingar som jag har i andra länder som är mina sysslingar ser jag lika nära som mina kusiner som jag träffar dagligen.” (Yasmina 080502)

I Yasminas fall kan man se att det förflutna är någonting som har påverkat henne mycket och det är någonting hon hela tiden måste förhålla sig till. Hennes identitet bygger enligt henne själv till stor del av det som hon anser vara det romska och hon skulle själv inte kunna tänka sig att leva ett vanligt ”Svensson-liv” för att det är något som för henne är obekant. Detta kan bero på att hon har en negativ bild av det som är det ”svenska” och har ett speciellt förhållningssätt till det eftersom hon kanske aldrig gett det ”svenska” en chans. Även här blir ”vi och dom” tänkandet särskilt tydligt och de barriärer som finns mellan romer och majoritetsbefolkningen blir synliggjort. Även om det inte ter sig på detta sätt i alla fall tror jag att detta är vanligt förekommande. Människor som i vissa fall lever i samhällets periferi bygger upp murar mot det som enligt dem är ”konstigt” och ”annorlunda” och bygger hela sin världsuppfattning utifrån det. Även om hon själv inte har någon erfarenhet av att vandra på grund av exempelvis förföljelser så är det ändå någonting som hon förhåller sig till och bygger delar av sin identitet på eftersom hon vet att hennes släktingar har varit tvungna att göra.

För att etniska grupperingar ska kunna behålla den etniska särprägel samt upprätthålla den under olika perioder som kan präglas av svårigheter så behövs det en etnisk symbolik som refererar till exempelvis en gammal religion, en livsstil, ett gammalt språk eller ett släktsystem. Rent generellt blir den sociala identiteten mest påtaglig samt värdefull då den kan upplevas som hotad. Detta hot kan bestå av ett flertal olika faktorer, men det de har gemensamt är att de alltid handlar om förändringar av något slag. Det kan vara exempelvis vara alltifrån demografiska förändringar, migration, integration eller ekonomiska förändringar. För att kunna upprätthålla de olika etniska gränserna som finns är det viktigt att kunna hitta former som stödjer dem när de rådande gränserna utsätts för tryck. I dagens samhälle som ofta uppfattas som en värld som endast består av ytlighet samt lättflyktighet så kan det

förflutna fungera som någonting som upplevs som fast förankrat, stabilt och vara en källa som innehåller personlig äkthet samt självrespekt. De olika etniska identiteterna och tillhörigheterna kan ses som ett uttryck för ett symboliskt släktskap. Denna förställning som finns om att varje etnisk grupp har ett gemensamt ursprung kan vara gemensam för oavsett vilken grupp etnisk grupp man än tillhör. I vissa fall kan de etniska ideologierna härleda det gemensamma ursprunget exempelvis till en plats eller en anfader trots att de påtagliga släktbanden inte alls är kända. (Hylland Eriksen, 1993:89) Man kan helt enkelt säga att identiteter är mångtydiga samt att den mångtydlighet som de innebär hänger ihop med en historia som är förhandlingsbar samt att den har ett kulturellt innehåll som även den i många situationer är förhandlingsbar. (Hylland Eriksen, 1993:95)

” Man tänker liksom att alla romer är en stor familj. Är man rom från exempelvis forna Jugoslavien eller rom från Finland så ser man samband. Vi härstammar från en och samma plats, det blir som en stor familj och även om vi inte umgås så där jättemycket. Man vet liksom att han eller hon är rom, ja, då är hon samma som mig. Den här stoltheten lever liksom kvar. ” Sebastian 080503)

I Sebastians resonemang blir det symboliska släktskapet tydligt. När han träffar på romer från andra länder känner han ett samband med dem eftersom de har ett gemensamt ursprung som härrör långt tillbaka i tiden. Även om det inte behöver finnas påtagliga likheter mellan de andra romerna känner han ändå ett samband. Detta kan bero på att grupper som befinner sig eller har befunnit sig i utsatta situationer dras till andra människor som lever under samma förhållanden. Jag tror inte att man behöver tillhöra exempelvis samma etniska grupp utan istället dras människor till sina likar även om det inte alltid behöver finnas påtagliga likheter förutom utanförskapet de lever i. Då Sebastian träffar på andra romer från andra länder kan han troligtvis känna gemenskap med dem eftersom de kan ha vissa kulturella aspekter som liknar varandra, kanske har de samma syn på omvärlden vilket kan göra att de dras till varandra ännu mer trots att de kanske inte har träffat varandra tidigare.

Detta är någonting som Yasmina inte håller med om. Enligt henne så har romer utifrån vilka länder de bor i och är uppvuxna i påverkats av landets normer och värderingar även om de själva inte alltid är medvetna om det själva, därav tror hon inte att den bilden Sebastian målar upp stämmer alltid.

”Okej, romer som romer men jag har ganska svårt att tänka mig att om jag skulle stöta på romer exempelvis från Mellanöstern att jag skulle känna någon kontakt med dem. De har ju bott där hur länge som helst och de har ju också blivit påverkade av de länder de bor i och under vilka förhållanden de är uppvuxna i, men det är klart, det beror ju på vilket land man åker till. Om jag åker till ett land där det finns romer som tillhör samma romska gruppering som jag så känner jag ett samband med dem men om jag träffar

andra romer som inte tillhör samma gruppering kan jag bli lite misstänksam. Okej, tydligen har vi samma ursprung och så men nej, jag är lite kluven” (Yasmina 080502)

Här kan man se att Sebastian och Yasminas syn skiljer sig då det gäller synen på andra romer och hur vetskapen om att man har samma ursprung långt tillbaka i tiden. Sebastian anser att han kan känna gemenskap med andra romer bara för att de är romer medan Yasmina är mer kluven och anser att det är andra saker som väger in, exempelvis under vilka förhållanden personen är uppvuxen med. Deras svar tyder på att det finns komplexitet inom gruppen och att det finns olika syner och förhållningssätt till det gemensamma ursprunget vilket i sig inte är konstigt. Yasmina anser att romerna i Mellanöstern är romer men kan ha svårt att förhålla sig till dem eftersom de inte har samma referensram att förhålla sig till medan Sebastian är mer vidsynt och anser att romerna är en stor familj. Det finns alltid många faktorer att ta hänsyn till och vissa faktorer som kan vara viktiga för en rom behöver inte alls vara lika angelägna för en annan, exempelvis vilka faktorer som det ska tas hänsyn till när man träffar romer från andra länder.

Att romer har vandrat är en stor del av deras historia. Deras förfäder började sin utvandring från Indien till Europa för cirka 1000år sedan. Den stereotypa bilden som finns av romer att vara ett vandrande folk stämmer delvis. Däremot måste kunna skilja på en resa som görs frivilligt där ett bestämt mål finns med resor som görs för att människorna inte har något annat val. I många fall har lokala myndigheter förbjudit romer att stanna på en plats under en kortare eller en längre period. (Hancock, 2004: 90)

Det är den sociala/politiska identiteten som man menar då det pratas allmänt om identitet. Den identiteten av socialt slag återfinns i den sociala interaktionen. Då det pratas om identifikation är alla människor spridna över olika psykiska och sociala gränser, det finns även en längtan efter en fast förankring som i själva verket en längtan efter tillhörighet och trygghet. (Brah:2004: 198-200)

De personer som betraktas som främlingar som umgås med andra som inte tillhör exempelvis samma etniska grupp kan bli upptagna av en annan gemenskap men i många fall blir de ändå uppfattade som annorlunda och någon som inte är som ”oss”. Personen i fråga kan bli uppfattad som en representant för någonting som är främmande och suspekt och vars kultur anses vara underdånig. Den syn som majoritetsbefolkningen kan ha på honom kan medföra att det ett visst avstånd från personen ifråga. (Raphael, Herberich Marx, 1996: 29)

Detta är någonting som Janne inte håller med om. Han anser att hans kultur har präglat honom en stor del men att det inte är den avgörande faktorn i hans identitet.

”Eftersom jag är född i Sverige så känner jag ju mig så klart svensk till en viss del, man är ju liksom född in i den svenska kulturen genom att man har gått i skolan och haft svenska kompisar så det har ju gjort sin del.” (Janne 080428)

Här kan man se att Janne uppväxt har präglat honom och att det inte går att bortse ifrån att eftersom han är född i Sverige och har gått i svenska skolor så är han även präglad av det. Han blir betraktad som en i gänget. Detta kan bero på att han inte gör en stor sak av sin etnicitet utan låter andra aspekter av sin identitet komma fram. Jag tror att det kan vara vanligt förekommande att personer som tillhör olika minoritetsgrupper redan från början i olika sammanhang ser sig som avvikande och tror därav att majoriteten även kommer att göra det, därav kan detta synsätt bli en självuppfyllande profetia som många personer som tillhör minoritetsgrupper utgår ifrån. Det finns helt enkelt en etablerad bild som de själva är medvetna om och som på ett omedvetet plan förhåller sig till som i slutändan slutar i att det blir just en självuppfyllande profetia.

Även i detta kapitel blir komplexiteten inom gruppen synliggjord men det gemensamma är att platsen där de är uppvuxna i har inte så stor betydelse som man kan tro. Även om mina informanter är födda i Sverige har de svårt att helt förlrika sig helt med iden om att de är svenskar. Detta beror så klart på många anledningar och de mest framträdande anledningarna är att informanterna fortfarande har ett förhållningssätt till att deras förfäder var tvungna att vandra.

AVSLUTANDE KAPITEL

Avslutning

Syftet med denna uppsats har varit att ta reda på hur faktorerna historians betydelse, ”vi och dom” tänkandet samt platsens icke betydelse har påverkat mina fem informanter, jag har velat ta reda på hur de förhåller sig till dem. Redan vid uppsatsens utformning var jag medveten om att det finns komplexitet inom den romska grupperingen men att den var så stor som jag har kommit fram vid min undersökning visste jag inte från en början. Det mesta är beroende på vart människorna är födda, vilka omständigheter de lever under och vilka faktorer som har påverkat deras liv mest.

Det som framkommit under undersökningen är att historien har en betydande roll för mina informanter och att det är någonting som de hela tiden måste förhålla sig till även om det

finns komplexitet inom gruppen så är alla mina informanter mer eller mindre präglade av det som har skett för generationer sedan, detta kan både yttra sig på ett fysiskt och ett emotionellt plan. Historians betydelse och ”vi och dom” tänkandet är någonting som jag anser går hand i hand utifrån det mina informanter har berättat för mig. De motsättningar som har funnits har skapat barriärer mellan romerna och majoritetsbefolkningen och även om det kan uppfattas som negativt så anser inte alla mina informanter att det är det eftersom det är just det tankesättet som gjort att gruppen har kunnat överleva genom svåra tiden. Det som har skett i det förgångna, även om det kan vara flera hundra år sedan har skapat motsättningar som fortfarande existerar och präglar mina informanters liv även om det inte är så påtagligt så finns förnimmelsen kvar om vad som har ägt rum och om vad deras förfäder fått vara med om. Samtidigt får man inte glömma bort den stolthet som vuxit fram bland mina informanter vilket jag tycker blir speciellt tydligt då de pratar om historians betydelse.

När det gäller platsens icke betydelse så har jag kommit fram till att även det är beroende på hur individen ser på sin romska identitet. Det jag har kommit fram till är att mina informanter ser sig som romer fast de bott i Sverige men det är beroende på situation angående hur de själva vill definiera sig men även detta kan vara en generationsfråga. Det finns ingen homogenitet när det gäller denna fråga utan kontentan är att de ser sig som romer oavsett vilket land de än är födda i. Det finns både de som anser sig vara mer integrerade i samhället och inte tänker så mycket på sin romska identitet medan det också finns de som anser att den romska delen är det viktigaste i deras identitet oavsett vilket land de än är födda i.

Det hade varit intressant att göra en liknande etnologisk undersökning i ett annat land och se hur svaren på samma frågeställning som jag haft i denna uppsats skulle ge för resultat. Jag tror att svaren, på samma sätt som i denna undersökning skulle skilja sig utifrån vilka förutsättningar romerna har i landet, majoritetsbefolkningens syn på dem och vilka visioner de har i livet men självklart spelar även landets politik in i detta. I denna undersökning var det intressant att se att trots att fyra av mina informanter tillhörde samma generation så kunde deras svar skilja sig markant. Några av mina informanter upplevdes som mer konservativa och mer bundna till den romska kulturen medan en av dem hade ett mer avslappnat förhållningsätt och tog inte sin romska identitet i anspråk så mycket utan ansåg att det fanns andra faktorer som vägde in.

Utifrån interaktionismen som jag har utgått ifrån i denna uppsats är det intressant att se hur en grupp människor kan skapa sin identitet i förhållande till någonting annat, men denna identitet

behöver inte vara homogen utan kan bestå av ett brett spektra som mina informanter har gett bevis på. Utifrån denna undersökning har jag kommit fram till att det inte finns en homogen romsk identitet utan allt är påverkat och präglad utifrån vilka förutsättningar och motsättningar som finns, både inom samhället och hos individen själv, det är även situationsbetingar. Alla människor uppfattar situationer och händelser på olika sätt och det är fel att sätta en stämpel på människor som "avvikare" endast genom att de bryter mot den etablerade normen. Men vad som är viktigt att påpeka är och som jag har kommit fram till min undersökning är att de romer som jag har intervjuat har en positiv självbild och har en stolthet som sitter i ryggraden. Just denna stolthet tror jag är en kombination av de faktorer som jag tagit upp i denna uppsats och som på ett sätt går in i varandra. Det ena behöver inte utesluta det andra. Historians betydelse har genererat "vi och dom" tänkande som i sin tur kan ha ett samband med platsens icke-betydelse. Människor utan ett eget territorium måste ha strategier för att kunna överleva, trots detta kan det se landet de bor i som sitt "egna" land även om det kan finnas motsättningar som exempelvis synen på sig själv och de andra som kan väga in. Kontentan är att även detta är situationsbetingat och kultur och identitet är någonting som ständigt aktualiseras så det vore märkligt om alla de faktorer jag tagit upp i denna uppsats skulle ha samma betydelse om jag hade gjort denna uppsats för exempelvis 40 år sedan.

Epilog

Det är befriande att se vilken mångfald som finns inom den romska grupperingen. Detta på grund av att det är någonting som kan ta håll på fördomar, både bland romerna själva, mellan de olika romska grupperingarna, romer gentemot icke-romer gentemot romer. Det är enkelt för människor att leva i sin egen sfär och inte låta andra människor komma för nära inpå en själv men genom undersökningar som denna så har jag kommit fram till att det finns en ömsesidig rädsla människor gentemot varandra som kan vara svår att få bort. Människor är helt enkelt rädda för att genom att närma sig det som för en själv är obekant och främmande så behöver man släppa en bit av sig själv. Så behöver fallet absolut inte vara. Det ena behöver inte utesluta det andra och människor skulle vara mer öppna och toleranta så skulle många problem som kan uppstå aldrig existera.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Otryckta källor;

Intervjuer

1. Namn: Fredrik

Yrke: Journalist

Födelseår: 1945

Kön: Man

Intervjudatum: 080429

Intervjuns längd: 60 min

Intervjun utförd av författaren

2. Namn: Sebastian

Yrke: Studerande

Födelseår: 1988

Kön: Man

Intervjudatum:080503

Intervjuns längd: 70 min

Intervjun utförd av författaren

3. Namn: Emma

Födelseår: 1982

Kön: Kvinna

Intervjudatum: 080502

Intervjulängd: 60 min

Intervjun gjord av författaren

4. Namn: Yasmina

Yrke: söker jobb

Födelseår: 1988

Kön: Kvinna

Intervjudatum: 080502

Intervjulängd: 60 min

Intervjun gjord av författaren

5. Namn: Janne

Yrke: söker jobb

Födelseår: 1984

Intervjudatum: 080428

Intervjulängd: 60 min

Intervjun gjord av författaren

Observation:

080408, kl 17.00-20.00, Romsk kulturcenter i Gubbängen, Stockholm

Litteratur och tryckta källor

Jonsson, Stefan, 1993. *Amerikanska kulturkrig och europeisk rasism. De andra*. Stockholm. Nordstedts Förlag AB

Nordström, Gunni, 1991. *Vi kallar dem zigenare*. Hässleholm. Alfabeta Bokförlag AB

Hylland Eriksen, Thomas 1993. *Etnicitet och nationalism*. Falun. Bokförlaget Nya Doxa AB

Hylland Eriksen, Thomas 1996. *Historia myt och identitet*. Falkenberg. Sättning Ytterlids

Öhlander, Magnus m.fl 2005. *Bruket av kultur. Hur kultur används och görs socialt verksamt*. Lund. Studentlitteratur

Johansen, Jahn Otto 1997. *Folket som ingen vill ha. Zigenarna i Östeuropa*. Stockholm. Brutus Östlings Bokförlaget Symposion

Ehn, Billy & Klein Barbro 2007. *Från erfarenhet till text. Om kulturvetenskaplig reflexivitet*. Skåne. Författarna och Carlsson Bokförlag

Brah, Avtar m. fl. 2004. *Rasism i Europa. Migration i den världsordningen*. Helsingborg. Agora och författarna

Månsson, Per m.fl. 2007. *Moderna samhällsteorier. Traditioner riktningar teoretiker*. Finland. Nordstedts Akademiska Förlag

Hancock, Ian 2005. *Hur ska man umgås med romer?* I Karl-Axel Jansson & Ingemar Schmid (red) *Ett fördrivet folk. Antologi om förtryck och diskriminering av romer/zigenare/resande*. Stockholm. Forum för levande historia.

Raphael, Freddy & Herberich-Marx, Geneviève 1996. Främlingskapets symboler på modernitetens område. Rotlöshetens och förankringens dialektik. Nordnytt 1996:23-37